

Institucionalno nasilje nad starijim osobama

Hunić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:530915>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

INSTITUCIONALNO NASILJE NAD STARIJIM
OSOBAMA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
Sveučilišni prijediplomski studij Socijalni rad

Lucija Hunić

INSTITUCIONALNO NASILJE NAD STARIJIM
OSOBAMA
ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Silvia Rusac

Zagreb, 2024.

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. INSTITUCIJE ZA SKRB ZA STARIJE	2
3. NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA	3
4. INSTITUCIONALNO NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA.....	4
4.1. Psihičko nasilje	5
4.2. Fizičko nasilje	5
4.3. Seksualno nasilje	5
4.4. Financijsko iskorištavanje	5
4.5. Zanemarivanje	6
4.6. Simboličko nasilje	6
5. ČIMBENICI RIZIKA ZA NASILJE	7
5.1. Karakteristike korisnika	8
5.2. Karakteristike zaposlenika	9
5.3. Karakteristike ustanove	10
6. POSLJEDICE NASILJA	11
7. PREPOZNAVANJE I BORBA PROTIV NASILJA	12
7.1. Uloga socijalnog radnika	15
8. ZAKONODAVNI OKVIR	16
9. PRIMJERI NASILJA IZ MEDIJA	18
10. ZAKLJUČAK	19
11. LITERATURA	20

Institucionalno nasilje nad starijim osobama

Sažetak:

Starije osobe čine sve veći dio populacije svijeta, a njihovi se problemi prelijevaju na cjelokupno stanovništvo. Institucionalno nasilje nad starijim osobama duboko je zabrinjavajuće i često zanemareno pitanje koje predstavlja ozbiljnu prijetnju dobrobiti i dostojanstvu starijih osoba, stoga potreba za rješavanjem ovog problema postaje sve hitnija. Za starije ljude, posljedice zlostavljanja i zanemarivanja mogu biti ozbiljne. Stariji ljudi su ranjiviji i slabiji, ne samo fizički, nego i psihički, a često su i na margini društva. Mnogi stariji stanovnici preživljavaju na ograničenim primanjima pa tako gubitak čak i male količine novca može imati velike i značajne utjecaje u njihovim godinama. Također, mogu biti izolirani, usamljeni ili uznemireni zbog bolesti.

Ključne riječi: institucija, starije osobe, zdravstvena njega, zakonska regulativa

Institutional violence against the elderly

Abstract:

The elderly make up an increasing part of the world's population, and their problems spill over to the entire population. Institutional violence against older people is a deeply worrying and often neglected issue that poses a serious threat to the well-being and dignity of older people, therefore, the need to address this problem is becoming increasingly urgent. For older people, the consequences of abuse and neglect can be serious. Older people are more vulnerable and weaker, both physically and mentally, and are often on the margins of society. Many older residents survive on limited incomes, so losing even small amounts of money can have large and significant impacts at their age. They may also be isolated, lonely, or distressed by illness.

Keywords: institution, elderly people, health care, legal regulation

Izjava o izvornosti

Ja, Lucija Hunić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Lucija Hunić, v.r.

Datum: 26.09.2024.

1. UVOD

Starenje je fiziološka i ireverzibilna pojava koja zahvaća svaku osobu, a utječe drugačije na svakoga. Starijim osobama smatraju se osobe iznad 65 godina. Pripadaju skupini stanovništva koja je u konstantnom porastu, kako u svijetu tako i u Republici Hrvatskoj (RH). Prema podacima popisa stanovništva 2021. godine, u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske, najveći je udio osoba starijih od 65 i to čak 22,45 % (Državni zavod za statistiku, 2022.). U Europskoj uniji je u 2023. godini udio osoba starijih od 65 iznosio 21,3 %, dok bi prema procjenama taj broj mogao narasti do 32,5 % u 2100. godini (Eurostat, 2024.). Svjetska zdravstvena organizacija razlikuje ranu starost, između 65 i 74 godine, srednju starost od 75 do 84 godine, dok je sve nakon 85 godina duboka starost. Hrvatska se smatra starom nacijom i jedna je među starijima u Europi. Prema Državnom zavodu za statistiku za 2020. godinu prosječna starost stanovništva u Hrvatskoj iznosi 43,8 godina. Prosječna starost se razlikuje kod muškaraca i žena pa je tako kod muškaraca 42,0 godina, a kod žena 45,5 godina. Broj osoba rane starosti iznosi 480.632, srednje starosti 286.585, a duboke starosti 95.446. U svim skupinama je više žena nego muškaraca. Takvi brojevi zabrinjavaju zbog smanjenja broja zaposlenih osoba, ali i smanjenja osoba koje se brinu za svoje starije članove obitelji. Također, trendovi u društvu se postupno mijenjaju pa mladi zbog obaveza i odvojenog načina života ne mogu brinuti za starije, pogotovo one koji iziskuju stalnu njegu i brigu. Posljedično, starije osobe postaju prisiljene brigu o sebi i svom zdravlju sve više prepuštati nepoznatim osobama u raznim institucijama.

Zlostavljanje starijih pacijenata u manjoj ili većoj mjeri prisutno je u svim sredinama i svim zdravstvenim ustanovama. Starije osobe nasilje mogu doživjeti u svojoj obitelji, ali i izvan nje - od potpuno nepoznatih osoba pa i osoba koje se o njima brinu. Utjecaj koji tjelesno i psihičko nasilje ima na zdravlje starije osobe pojačava se procesom starenja i razvijanjem raznih bolesti. Starijim osobama se teško oduprijeti zlostavljanju ili donijeti ispravne odluke zbog tjelesnih i kognitivnih oštećenja koja obično nastaju starenjem. Na nekim mjestima, srodne veze i upotreba proširene obiteljske mreže za rješavanje poteškoća također mogu umanjiti sposobnost starijih osoba, posebno žena. Zbog navedeni, ali i drugih suprotnosti,

sprječavanje zlostavljanja može predstavljati velike probleme. Nasilje nad starijim osobama sve je veći problem koji privlači pažnju stručnjaka. Svjetska zdravstvena organizacija definira nasilje nad starijima kao „Pojedinačan ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i povjerenja, a koje uzrokuje štetu, bol, nepriliku i/ili nevolju starijoj osobi“ (Svjetska zdravstvena organizacija, 2002.). Nasilje uključuje fizičko, psihičko, seksualno i financijsko zlostavljanje te zanemarivanje. Za starije osobe, posljedice nasilja su duboke i teške jer oni i bez zlostavljanja ili zanemarivanja predstavljaju jednu od ranjivijih skupina društva. Nasilje nad starijim osobama teško se otkriva jer oni često nisu svjesni da su žrtve nasilja. Svjetska zdravstvena organizacija (2022.) navodi kako svake godine 1 od 6 osoba koje imaju 60 i više godina doživi jedan oblik nasilja. Također, čak 2 od 3 djelatnika domova za dugotrajnu njegu, priznaju da su počinili neki oblik nasilja. Starija osoba većinom doživljava nasilje od osobe koja joj je bliska i s kojom ima razvijen odnos povjerenja. U nekim slučajevima nasilje nije namjerno.

2. INSTITUCIJE ZA SKRB ZA STARIJE

S porastom broja osoba starije životne dobi javlja se problem brige o njima. Većina starijih živi u svojim kućanstvima ili u kućanstvima s obitelji, a dio njih ne može se brinuti o sebi i potreban im je nadzor i briga 24 sata dnevno. To je posljedica starenja i raznih bolesti koje se javljaju s godinama. Osobe koje nemaju mogućnost osigurati brigu i njegu koju zahtijevaju od članova kućanstva ili osoba u njihovoj blizini, odlaze u institucije. Odnosno, obitelji koje nemaju resurse za brigu o starijoj osobi, odlučuju se za smještaj te osobe u ustanovu u kojoj će dobivati primjerenu njegu i sve što joj je potrebno. Broj korisnika domova za starije raste svake godine.

RH ima malo domova za starije, stoga je broj osoba smještenih u ustanove manji u odnosu na druge države. Prema Baturini (2021.), samo 3 % starijih osoba u Hrvatskoj smješteno je u domove za starije i nemoćne. Manjem broju korisnika doprinose i visoke cijene smještaja, koje starije osobe ne mogu podmiriti svojim primanjima. „Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i

socijalne politike (MRMSOSP), u Republici Hrvatskoj su djelovala tri državna doma, 45 decentraliziranih domova za starije osobe, 121 nedržavni dom i 379 obiteljskih domova. Iako broj nedržavnih i obiteljskih domova fluktuiraju, ukupan broj najtraženijih domova – onih decentraliziranih – godinama je isti. Od ukupno 22.364 korisnika domova za starije i nemoćne, 1.252 ih zbog niskih primanja sudjeluje u plaćanju dijela troška smještaja, a ostatak troška podmiruje se iz državnog proračuna, dok se za 846 korisnika trošak smještaja u cijelosti podmiruje iz državnog proračuna“ (Izvešće pučke pravobraniteljice za 2021., 2022.). Kada su u pitanju ustanove za smještaj, pogotovo domovi za starije, prva pomisao je da postoje duge liste čekanja. „Pri razmatranju visokog broja zainteresiranih, valja uzeti u obzir kako nije riječ o stvarnom broju starijih ljudi koji nemaju drugo rješenje, nego određeni broj osoba predaje zahtjev unaprijed dok potreba za smještajem još nije nastala“ (Bađun, 2017.). Neki od razloga smještaja starijih u domove su bolest, nemoć, usamljenost, neprimjereni uvjeti stanovanja te invaliditet. Zaposlenici domova za starije mogu biti njegovatelji, medicinske sestre, socijalni radnici, radni terapeuti i fizioterapeuti (Štambuk, Sučić, Vrh, 2014.).

3. NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA

Zloupotreba starijih osoba, posebno s obzirom na demografski razvoj, tema je koja i dalje ostaje zanemarena u socijalnoj i zdravstvenoj politici, ali i u smislu znanstvenog istraživanja. Nasilje nad starijim osobama u literaturi se spominje relativno kasno i nema puno izvora o tom problemu, pogotovo u Hrvatskoj.

Postoji nekoliko teorijskih objašnjenja zašto se javlja nasilje nad starijima. U situacijskom modelu, stres kod njegovatelja navodi se kao uzrok nasilja nad starijima. Prema ovoj teoriji, njegovatelji su preopterećeni zahtjevima koje briga o starijoj osobi donosi, a kada se oni više ne mogu nositi sa stresom, dolazi do zlostavljanja (Abolfathi, Momtaz, Hamid, Ibrahim, 2013.).

Prema teoriji društvene razmjene, osobe postaju sve nemoćnije i nemaju više ponuditi što društvu, a posljedica toga je nasilje. Postupci i odnosi među ljudima se procjenjuju na osnovi koristi i cijene (Rusac, 2006.).

Nasilje se pokušava objasniti i simboličko-interakcijskom teorijom gdje se promatra odnos starije osobe i njegovatelja te interpretacija njihova ponašanja (Abolfathi, Momtaz, Hamid, Ibrahim, 2013.).

Također se može promatrati okolina starije osobe i kako se starija osoba prilagođava toj okolini. Taj pravac zove se ekološki model i govori o postojanju više razina okoline: mikrosustav, mezosustav, egzosustav i kronosustav.

Nasilje nad starijima može se javiti u obitelji ili u institucijama u kojima je osoba smještena. „Korisnici u domovima za starije osobe posebno su ranjivi i izloženi riziku od neodgovarajuće brige, zlostavljanja i zanemarivanja jer su više ili manje ovisni zbog kroničnih bolesti, posebice osobe s kognitivnim i bihevioralnim problemima“ (Malmedal, 2013. prema Rusac, 2020.).

4. INSTITUCIONALNO NASILJE NAD STARIJIM OSOBAMA

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, institucionalnu skrb definira kao „uslugu dugotrajnog smještaja koja se osobama starije životne dobi pruža u domovima socijalne skrbi ili drugim pravnim osobama, a obuhvaća: usluge prihvata, stanovanja, čuvanja, prehrane, održavanja osobne higijene, nabave odjeće i obuće, brigu o zdravlju, njegu, organiziranje slobodnog vremena, radnih aktivnosti te psihosocijalnu rehabilitaciju“ (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2017.).

Za zlostavljanje također mogu odgovarati razni ljudi kao što su plaćeni član osoblja, drugi stanovnik, dobrovoljni posjetitelj, rođaci ili prijatelji. Nasilni ili zanemarivi odnosi između starije osobe i drugog člana obitelji ne moraju se nužno prekinuti nakon što ona uđe u institucionalnu skrb.

Institucionalno nasilje nad starijim osobama manifestira se u različitim oblicima - otvorenim i suptilnim. Postoje različite definicije nasilja koje je, ovisno o kontekstu, teško formulirati. U gerontologiji se obično koristi prilično širok okvir za opisivanje pojma nasilja. Oblici nasilja su višeslojni pa tako razlikujemo (Jagielska, Lukasik, Pikula, 2015.):

- psihičko nasilje,

- fizičko nasilje,
- financijsko iskorištavanje,
- seksualno nasilje,
- zanemarivanje,
- simboličko nasilje i
- napuštanje.

4.1. Psihičko nasilje

Psihičko nasilje može biti verbalno ili neverbalno. Cilj ove vrste nasilja je zastrašiti osobu te smanjiti njeno samopoštovanje. Može se vršiti prijetnjama, vrijeđanjem, ucjenama, zabranom govora ili ušutkavanjem (Jagielska, Lukasik, Pikula, 2015.).

4.2. Fizičko nasilje

Fizičko nasilje je ponašanje koje uzrokuje fizičku bol ili neku ozljedu, a može se definirati kao “svjesna primjena tjelesne snage koja uzrokuje fizičke traume, patnju i bol pri čemu mogu nastati ozljede koje ne moraju biti uočljive kao što su šamaranje, štipanje ili grubo ophođenje prema starijim osobama“ (Rusac i Čizmin, 2011.).

4.3. Seksualno nasilje

Na fizičko nasilje, nadovezuje se seksualno nasilje koje uključuje bilo koji oblik neželjenog spolnog čina bez dopuštenja starije osobe. Tu je, osim prisilnog spolnog kontakta i neprimjerenog dodirivanja osobe, uključeno i čišćenje genitalija na neprimjeren način i tjeranje osobe na gledanje neprimjerenih video materijala (Jagielska, Lukasik, Pikula, 2015.).

4.4. Financijsko iskorištavanje

Ekonomsko nasilje ili financijsko iskorištavanje može se odrediti kao nezakonito korištenje novaca ili imovine starije osobe. Financijsko iskorištavanje može starije osobe lišiti životne uštedevine i financijske sigurnosti, ostavljajući ih ranjivima i siromašnima. Najčešći oblici su zlouporaba bankovnih kartica, krađa od starije osobe, zlouporaba punomoći pa čak i sklapanje ugovora o dosmrtnom uzdržavanju gdje se imovina starije osobe prenosi na davatelja odmah po sklapanju ugovora.

„Prema podacima Hrvatske javnobilježničke komore (HJK), u 2023. su pred javnim bilježnicima sklopljena 5.123 ugovora o doživotnom uzdržavanju, od čega 2.677 u formi javnobilježničkog akta, a 2.446 su solemnizirana. U istom je periodu sklopljeno i 1.542 ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, od kojih je 608 sklopljeno u formi javnobilježničkog akta, a 934 solemnizirano, pri čemu je u odnosu na broj ugovora o doživotnom uzdržavanju sklopljenih pred javnim bilježnicima vidljiv višegodišnji trend rasta“ (Izvješće pučke pravobraniteljice za 2023., 2024.). Davatelj koji se obvezao na uzdržavanje starije osobe uzme imovinu, a stariju osobu zanemaruje ili joj pruža uvjete dovoljne samo za preživljavanje. Starije osobe sklapaju takvu vrstu ugovora, ukoliko nemaju dosta sredstava za pokriće troškova doma isključivo od svojih prihoda ili nemaju obitelj koja bi pokrila dio koji nedostaje.

4.5. Zanemarivanje

Zanemarivanje je namjerno ili nenamjerno štetno ponašanje prema starijoj osobi od strane njenog njegovatelja (McDonald, 1996, prema McDonald, Collins, 2000.). Zanemarivanje se događa kada osoba koja je odgovorna za brigu o starijoj osobi ne zadovoljava njene osnovne potrebe i onemogućava drugima da ih zadovolje. Osnovne potrebe su odgovarajući smještaj, prehrana, uzimanje lijekova odnosno medicinska njega i odjeća. Osoba koja je zanemarena sama je duži vremenski period, zapuštenog izgleda, pothranjena, dehidrirana te ima lošu osobnu higijenu. Otkrivanje zanemarivanja i ekonomskog nasilja dijele neke sličnosti i suptilni su, dok su znakovi fizičkog zlostavljanja vidljiviji (Lachs, Pillemer, 2015.).

4.6. Simboličko nasilje

Simboličko nasilje se manifestira prisiljavanjem starije osobe na ponašanje koje je primjereno dominantnoj skupini. Starije se prisiljava da odbace svoje kulturološko nasljeđe, prisiljava ih se da nose drugačiju odjeću i koriste jezik koji je dominantan u okruženju gdje žive (Jagielska, Lukasik, Pikula, 2015.).

Ovi oblici nasilja mogu se pojaviti u staračkim domovima, ustanovama za nemoćne osobe, bolnicama pa čak i unutar obiteljskih struktura. Nasilje u institucijama

provode osobe koje se brinu za starije osobe, odnosno njegovatelji/ce, druge osobe zaposlene u domovima te drugi korisnici domova.

Bitno je prepoznati da takvo nasilje može proizaći iz kombinacije čimbenika, uključujući neadekvatno osoblje, nedostatak obuke i stavove društva prema starenju.

U principu, svaki nasilni čin je također kršenje zakona. Nasilje se može pojaviti na javnim mjestima i u obiteljskim i institucionalnim okruženjima kao što je bolnička ili ambulantna skrb za starije osobe. Činovi nasilja obično su izraz bespomoćnosti, srama, prekomjernog rada, slabe podrške i nepoznavanja alternativa. Često postoji patološki odnos u kojem se uloge „počinitelja“ i „žrtava“ mogu mijenjati. Činovi nasilja imaju ogromne posljedice za njihove žrtve i upravo preventivne mjere imaju veliki utjecaj na smanjenje istih.

Stručnjaci se slažu da je zlostavljanje starijih osoba ili čin počinjenja ili propusta (zanemarivanja), a može biti učinjeno i namjerno ili nenamjerno. Zloupotreba može biti fizičke prirode, može uključivati emocionalnu ucjenu, a može uključivati financijsko ili drugo materijalno zlostavljanje. Bez obzira o kojoj se vrsti zlostavljanja radi, posljedica je često ozljeda, psihička ili fizička bol, a zasigurno uključuje kršenje barem jednog od ljudskih prava. Bilo da je ponašanje direktno nasilno, zanemarujuće ili iskorištavajuće, vjerojatno će ovisiti o učestalosti maltretiranja, njegovom trajanju, ozbiljnosti i posljedicama te kulturnom kontekstu.

5. ČIMBENICI RIZIKA ZA NASILJE

Stariji muškarci i žene, koji su iz svih socioekonomskih, etničkih i religijskih pozadina te koji imaju različite funkcionalne sposobnosti, podložni su zlostavljanju i zanemarivanju. Upravo zbog toga zdravstveni i socijalni radnici moraju razviti vještinu otkrivanja korisnika u riziku i onih koji su aktivno zlostavljani. Prepreke u otkrivanju zlostavljanja i zanemarivanja su složene, a uključuju izolaciju žrtava od strane njihovih zlostavljača te otpor žrtava na otkrivanje - zbog njihovih vlastitih stavova ili osjećaja srama i krivnje. Kod zdravstvenih i socijalnih radnika postoji i određena neugodnost zbog situacije te neodlučnost prilikom intervencije koja često nastaje kao rezultat neadekvatnog znanja i edukacije u tom području.

Spektar zlostavljanja i zanemarivanja unutar institucija ima značajan raspon te obuhvaća (World Report on Violence and Health, Chapter, 2002.):

- **Pružanje skrbi** - otpornost na promjene u gerijatrijskoj medicini, erozija individualnosti u njezi, neadekvatna prehrambena i nedostatna skrb (kao što je nedostatak pozornosti na čireve od pritiska).
- **Problemi s osobljem** - stres na radnom mjestu i izgaranje osoblja, loši uvjeti fizičkog rada, nedovoljno edukacije i međusobni problemi između osoblja.
- **Poteškoće u interakciji osoblja i stanovnika** - loša komunikacija, agresivnost stanovnika i kulturološke razlike.
- **Okoliš** - nedostatak osnovne privatnosti između pacijenata, oštećeni objekti, upotreba ograničenja, neadekvatna osjetilna stimulacija i sklonost nezgodama unutar ustanove.
- **Organizacijske politike** - one koje djeluju u korist ustanove, pružajući stanovnicima malo izbora nad svakodnevnim životom; birokratski ili nefleksibilan stav prema štićenicima, nedostatak osoblja, prijevara koja uključuje imovinu ili novac stanovnika.

Do nasilja može doći zbog više različitih čimbenika, na strani starije osobe i na strani profesionalaca koji rade u domovima. Rusac i Čizmin (2011.) su čimbenike rizika podijelile u više grupa: individualni čimbenici rizika, psihosocijalni čimbenici rizika, karakteristike štićenika i organizacijski čimbenici rizika.

5.1. Karakteristike korisnika

U društvu općenito postoji diskriminacija starijih u odnosu na mlađe osobe. Općenito, stariji su više zanemareni kao skupina stanovništva. U društvu je zastupljen manjak svijesti za starije osobe i njihove potrebe, a one se zanemaruju i na razini politike. Za starije osobe se općenito teško brinuti jer imaju navike koje su stekle kroz život te ne žele mijenjati naučene obrasce. Veliki broj osoba doživljava strah od novog i ne osjeća se ugodno kada netko drugi treba brinuti o njima. Također, postoje socijalni rizici koji starijim osobama otežavaju prilagodbu, a to su nizak socijalni status ili općenito socijalna izoliranost. Zbog svojih navika i straha od nepoznatog, njegovateljima otežavaju posao. Kada se tome pridodaju različite

bolesti, psihičke ili fizičke naravi, briga o starijima postaje još teža. Što je osoba starija, više je izložena riziku od pojave bolesti, ali i ovisnosti o pomoći druge osobe. Rizik zlostavljanja i zanemarivanja također raste ovisno o tim faktorima.

Jedna od bolesti s kojom se suočava sve više starije populacije je i demencija. „Demencija je kronični, obično ireverzibilni, gubitak kognicije. U početku se očituje oslabljenim kratkoročnim pamćenjem, jezičnim poteškoćama, promjenama raspoloženja, a u kasnijim stadijima bolesti bolesnici u potpunosti izgube kratkoročno i dugoročno pamćenje te dolazi do oštećenja motoričkih funkcija mozga“ (Fabijanić, 2014.). Oboljeli od demencije su agresivni, a mogu i napasti članove obitelji ili pružatelje njege u domovima. Kako bolest napreduje, članovi obitelji su suočeni s time da oboljeli moraju biti smješteni u prilagođenu ustanovu. Takva osoba u ustanovama može pružati otpor. Čak između 3,4 % i 18,5 % osoblja zlostavljalo je korisnike koji su imali demenciju (Drennan, Lafferty, Treacy 2012. prema Yon, Mikton, Gassoumis, Wilber, 2017.). Međutim postoje i rizici na strani ustanove u kojoj starija osoba boravi.

5.2. Karakteristike zaposlenika

Njegovatelji trebaju imati vještine koje uključuju njegu i brigu za druge, pogotovo za osobe s tjelesnim ili psihički oštećenjima. Moraju imati određene karakterne osobine koje im olakšavaju rad, na primjer mogućnosti nošenja s anksioznošću. Ako osoba nije zadovoljna svojim poslom, uzima neke opojne supstance, ima osobnih poteškoća ili jednostavno nema dovoljno prakse, veća je vjerojatnost da će počinuti nasilje.

Nekoliko je temeljnih uzroka koji doprinose institucionalnom nasilju nad starijim osobama. Jedan od primarnih čimbenika je neadekvatno osoblje i edukacija unutar zdravstvenih ustanova i ustanova za njegu. Nedovoljan omjer osoblja i broja korisnika može dovesti do zanemarivanja i užurbane skrbi, dok nedostatak edukacije može dovesti do toga da osoblje nije dovoljno opremljeno za rješavanje jedinstvenih potreba starijih osoba. Osim toga, značajnu ulogu igraju pitanja povezana sa sustavnim ageizmom, gdje su stariji pojedinci marginalizirani ili obezvrijeđeni na temelju svoje dobi. Diskriminirajući stavovi prema starijim osobama mogu ovjekovječiti zlostavljačka ponašanja i obeshrabriti prijavljivanje zlostavljanja (Despot Lučanin, 2003.).

Također, zbog pojave sve više različitih i specifičnih bolesti, osoblje se mora obrazovati i prilagođavati potrebama korisnika. Uzrok nasilja nad starijima u ustanovama je i profesionalni stres djelatnika ustanove. „Neusklađenost između zahtjeva vezanih uz posao i okoline, odnosno nemogućnosti da se tim zahtjevima udovolji dovode do profesionalnog stresa“ (Družić Ljubotina, Friščić, 2014.). Profesionalni stres dovodi do sagorijevanja, što onda dovodi do negativnih emocija prema poslu i korisnicima te nasilja nad njima. Shinan-Altman i Cohen (2009.) svojim istraživanjem došli su do zaključka da su stresori na poslu i izgaranje, značajni čimbenici koji dovode do bilo kojeg oblika zlostavljanja. Istovremeno, obrazovanje i prihodi nisu bili značajni čimbenici.

Istraživanje provedeno za potrebe Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba, Skupština Grada Zagreba (2023.), prikupila je 1.430 ispitanika i ispitanica. Od ukupnog broja ispitanika, 21,1 % živi u umirovljeničkom domu. Obiteljsko nasilje je najzastupljenije sa 59,5 %, nasilje od zaposlenih u institucijama je 16,7 %, nasilje od susjeda, prijatelja, kolega 7,3 % i 11,1 % od nepoznatih ljudi. Ispitanici koji su doživjeli nasilje u institucijama navode da 5 % nasilja provode zaposlenici domova za umirovljenike, 5,4 % zdravstveno osoblje, a gotovo 3,8 % zaposlenici socijalnih službi te također zaposleni u državnim institucijama u 2,5 % slučajeva.

5.3. Karakteristike ustanove

Kada je ustanova smještena dalje od društva, postoji veća mogućnost zanemarivanja u njoj. Također, ako je njena lokacija dalje od većih gradova, postoji i manjak potpore od okoline, nedovoljno osoblja. Do profesionalnog stresa dolazi i zbog toga što je u ustanovama zaposleno premalo djelatnika, a korisnika je puno. Na taj način dolazi i do nekih oblika zanemarivanja i nasilja, gdje se starije osobe stavlja u krevet, pokretnim osobama stavljaju pelene, daju im se jače doze lijekova jer se djelatnici ne stignu posvetiti individualno svakom korisniku onoliko koliko zaslužuju.

Potrebno je napraviti razliku između pojedinačnih činova zlostavljanja ili zanemarivanja u institucionalnim okruženjima i institucionalizirane zloupotrebe, posebno kad je prevladavajući režim same ustanove nasilni ili nevaljan. U praksi je, međutim, često teško reći jesu li razlozi zlostavljanja ili zanemarivanja u

institucionalnim okruženjima uzrokovani pojedinačnim činovima ili institucionalnim neuspjesima jer se ti uzroci često pojavljuju zajedno (Rusac, Čizmin, 2011.).

6. POSLJEDICE NASILJA

Posljedice nasilja, prema Rusac (2006.), mogu biti oštećenja fizičkog zdravlja, psihičkog zdravlja ili pogoršavanje bolesti koje već postoje kod osobe, također gubitak imovine, ali i smrt kao najteži oblik. Nasilje nije samo problem osoba nad kojima je vršeno nasilje, to je problem društva u cjelini. Posljedice institucionalnog nasilja nad starijim osobama su duboke i dalekosežne. „Zbog posljedica nasilja liječnicima su pomoć potražile 52 ispitanice i ispitanika, a 21 među njima više puta, sedam je iskazalo da se od posljedica nasilja još uvijek liječe“ (Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zareba, 2023.). Starije žrtve zlostavljanja mogu patiti fizički, emocionalno i psihički. Tjelesno zlostavljanje može dovesti do ozljeda, boli pa čak i smrti, dok emocionalno i psihičko zlostavljanje može rezultirati tjeskobom, depresijom i smanjenim osjećajem samopoštovanja. Zanemarivanje može dovesti do zdravstvenih komplikacija koje se mogu spriječiti, poput dekubitusa i pothranjenosti (Jagielska, Lukasik, Pikula, 2015.). Ako se zanemaruje, može doći do pogoršanja zdravstvenog stanja starije osobe. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (2014.), starije osobe koje su žrtve nasilja imaju 300% veću vjerojatnost da umru u roku od tri godine, u usporedbi s onima koji nisu doživjeli zlostavljanje. Točna stopa smrtnosti varira ovisno o vrsti nasilja, intenziteta i trajanja zlostavljanja, kao i od zdravstvenog stanja žrtve.

Prema istraživanjima vezano za počinitelje nasilja i njihove posljedice, može se zaključiti da malo počinitelja snosi neku kaznu za učinjeno. Postoje jako male šanse da se počinitelj nasilja osudi ukoliko žrtva nasilja umre, ima demenciju ili iz nekih drugih razloga ne može komunicirati, ako ne postoji svjedok nasilja, ako je prošlo određeno vrijeme između počinjena nasilja i prijavljivanja, ako su pokazatelji zlostavljanja nedovoljni, ako događaj nasilja nije dobro dokumentiran ili ako je teško odrediti tko je uopće počinio nasilje (Sethi, Wood, Mitis, Bellis, Penhale, Iborra Marmolejo, Ulvestad Kärki, 2011.).

Nadalje, institucionalno nasilje nagrizava povjerenje u ustanove za skrb i održava kulturu straha među starijim osobama, ali i među obiteljima koji svoje starije povjeravaju na brigu. Žrtve zlostavljanja često pate u tišini zbog straha od odmazde ili zato što vjeruju da prijava neće dati rezultate. Takva kultura šutnje produljuje ciklus nasilja.

7. PREPOZNAVANJE I BORBA PROTIV NASILJA

Nasilje je teško prepoznati u konkretnoj situaciji, iako mnogi stručnjaci znaju teorijsku podjelu te znakove zlostavljanja i zanemarivanja. Stručnjacima je teško procijeniti zlostavljanu osobu jer žrtve mogu prikrivati nasilje ili ih ne mogu artikulirati. Također, neki znakovi zlostavljanja su i znakovi starenja osobe ili mogu biti u vezi s nekom drugom bolesti. Na primjer, osobe koje boluju od karcinoma su često pothranjene i mršave, a to je također znak nasilja (Lachs, Pillemer, 2015.). Starije osobe često nisu svjesne da su žrtva zlostavljanja. Ako su svjesne nasilja, često se boje prijaviti zlostavljača. Kada se nasilje konačno primijeti, ne postoji definirani protokol za dijagnostiku i prijavu zlostavljanja.

Rusac, Vrban i Vahtar (2020.) u istraživanju o Percepciji korisnika i djelatnika domova za starije osobe o nasilju nad starijim osobama u Gradu Zagrebu, došli su do mnogobrojnih zaključaka, a neki od njih su:

- djelatnici rijetko percipiraju nasilje nad korisnicima, a sami korisnici još manje,
- najviše zapaženo nasilje je psihičko zanemarivanje, pa tek onda fizičko
- korisnici ne prijavljuju nasilje zbog straha od posljedica, ne vjerovanje u promjene i sram
- djelatnici navode da bi prijavili nasilje jer nije moralno prihvatljivo i jer se krše prava.

Botngård, Eide, Mosqueda, Blekken i Malmedal (2021.) svojim istraživanjem nasilja u domovima za starije u Norveškoj pokazali su da je dvije trećine zaposlenika počinilo neki oblik nasilja. Najviše se spominje psihičko nasilje i zanemarivanje.

Javno zdravstvo i kaznena pravda su dva faktora koja su u velikoj mjeri odredila pogled na zlostavljanje starijih osoba, način na koji se ono analizira i kako se s njim

postupa. Kao društvenim i političkim pitanjem, prvi se ovim problemom bavio Kongres Sjedinjenih Država, a potom slijede istraživači i stručnjaci. Tijekom 1980-ih prijavljeni su znanstveni istraživački i vladini postupci iz Australije, Kanade, Kine, Norveške, Švedske i Sjedinjenih Država, a zatim i iz Argentine, Brazila, Čilea, Indije, Izraela, Japana, Južne Afrike, Ujedinjenog Kraljevstva i drugih Europskih zemalja (World Report on Violence and Health, Chapter, 2002.).

Zloupotreba starijih osoba prvo je otkrivena u razvijenim zemljama, gdje je provedeno većinu postojećih istraživanja. Zlostavljanje se u tim državama uzima daleko ozbiljnije te sada odražava rastuću zabrinutost za ljudska prava i ravnopravnost spolova u svijetu, kao i za domsko nasilje i starosnu dob stanovništva. U zapadnim društvima početak starije dobi obično se podudara s dobi umirovljenja, sa 60 ili 65 godina. Međutim, u većini zemalja taj socijalno izgrađeni koncept zasnovan na dobi za umirovljenje ima malo značenja. Starost se stoga smatra onim životnim vremenom kada ljudi zbog fizičkog propadanja više ne mogu obavljati svoju obiteljsku ili radnu ulogu. Zabrinutost zbog maltretiranja starijih ljudi bila je pooštrena spoznajom da će u narednim desetljećima, u razvijenim i zemljama u razvoju, uslijediti dramatično povećanje populacije u starijem dobnom segmentu (Despot Lučanin, 2003.).

Svjetska zdravstvena organizacija došla do pet prioriteta u borbi protiv nasilja nad starijim osobama. U publikaciji stoji da se treba boriti protiv diskriminacije starijih osoba jer se tome pridaje malo pažnje, da bi trebalo podići svijest o tom problemu kroz bolje prikupljanje podataka, razviti i povećati rješenja za zaustavljanje nasilja, napraviti plan kako dobro rasporediti i potrošiti novac za rješavanje problema te prikupljati potrebna sredstva za rješavanje problema.

Kada se govori o prevenciji nasilja treba se usmjeriti na zapošljavanje osoba koje imaju potrebnu edukaciju i radno iskustvo, također omogućavati superviziju zaposlenim djelatnicima.

Napori suzbijanja nasilja nad starijima kroz društveno djelovanje na nacionalnim razinama, nalazi se u različitim razvojnim fazama. Ipak, mnogi autori smatraju da rješavanje ovog socijalnog problema prolazi kroz sljedeće faze procesa (Jagielska, Lukasić, Pikula, 2015.):

- pojavljivanje problema,

- legitimizacija problema,
- mobiliziranje i djelovanje,
- formulacija službenog plana i
- provedba plana na nacionalnoj razini.

Većina istraživanja o zlostavljanju starijih osoba bila je ograničena na domaće okruženje. Tražeći objašnjenja zlostavljanja starijih osoba, istraživači su koristili literaturu iz područja psihologije, sociologije, gerontologije i istraživanja obiteljskog nasilja. Kako bi se prilagodili složenosti zlostavljanja starijih osoba i mnogim čimbenicima koji su s njom povezani, istraživači su se okrenuli drugačijem modelu. Tako se u posljednje vrijeme primjenjuje ekološki model koji može uzeti u obzir međudjelovanja koja se odvijaju kroz brojne sustave (Vilović, Krajina, 2008.).

Većina programa uspostavljenih za rješavanje problema zlostavljanja starijih osoba nalazi se u zemljama s visokim dohotkom. Obično se provode pod okriljem socijalnih službi, zdravstvenih pravnih sustava ili u suradnji s programima za borbu protiv obiteljskog nasilja. Dokazano je da zlouporaba starijih postoji u nekoliko zemalja s niskim ili srednjim dohotkom, ali je malo specifičnih programa sprečavanja takvog načina ponašanja. U tim se zemljama slučajevima zlostavljanja starijih osoba uglavnom bave vladine ili nevladine agencije za socijalnu službu, iako osoblje takvih agencija ne mora uvijek biti dobro upoznato s problematikom. U nekim zemljama ne postoje socijalne službe ili zdravstveni sustavi koji bi se bavili zloupotrebom starijih osoba.

Jedna poteškoća u uspoređivanju između studija je varijacija u njihovim vremenskim okvirima. Studije provedene u Kanadi, Nizozemskoj i Sjedinjenim Državama odnose se na „prethodnu godinu“. Studija u Finskoj istražila je zlostavljanje u “dobi za umirovljenje“, dok je studija u Velikoj Britaniji ispitala slučajeve iz „posljednjih nekoliko godina života“ (Bužgova, Ivanova, 2011.).

Kako bi se nasilje nad starijima najprije smanjilo te u konačnici potpuno spriječilo, potrebno je provesti određene mjere. Potrebno je poboljšati obrazovanje o zlostavljanju i lošem postupaju sa starijima te djelovati preventivno kako bi se smanjila ovisnost starijih osoba o njegovateljima, što bi posljedično uzrokovalo smanjenu mogućnost nastanka zlostavljanja. Potrebno je ojačati obiteljsku koheziju i

odnos između generacija. Također, spriječiti nastanak socijalne izolacije starijih. Zaključno, potrebno je zahtijevati veću učinkovitost u interventnim strategijama kroz različite stručnjake i institucije (Martins, Neto, Andrade, Albuquerque, 2014.).

Prije nego se zlostavljanje dogodi, potrebno je intervenirati i spriječiti ga. Neke od intervencija mogu biti: primarna prevencija (događa se na razini zajednice u cjelini kako bi se spriječila šteta), sekundarna prevencija (individualna razina gdje se pokušava smanjiti rizik od štete) i tercijarna prevencija (sprječava se ponovna pojava zlostavljanja nakon što se ono već dogodilo) (Panhale, 2010.).

Također u literaturi se spominje pet intervencija koje bi se mogle poduzeti u sprječavanju nasilja. Intervencija njegovatelja jedan je od prvih modela sprječavanja nasilja - pružanje usluge kako bi se smanjio stres. Programi za upravljanje novcem u kojima bi se pomoć pružala osobama s visokim rizikom za financijsko iskorištavanje. Telefonske linije gdje osobe mogu zatražiti pomoć u vezi sa zlostavljanjem. Hitno sklonište su specijalizirani programi za privremeni smještaj za žrtve nasilja. Multidisciplinarni timovi sastavljeni od stručnjaka koji moraju zajedno djelovati u sprječavanju nasilja, a neki od njih su iz područja kaznenog prava, zdravstvene skrbi, socijalnog sektora i financijskog sektora (Pillemer, Burnes, Riffin, Lachs, 2016.).

7.1. Uloga socijalnog radnika

Socijalni radnik u instituciji koja pruža smještaj za starije osobe može imati puno različitih uloga. Pa tako Štambuk, Sučić i Vrh (2014.) navode uloge savjetovatelja, posrednika, zagovornika, stručnjaka koji primjenjuje individualni, grupni rad, rad s obitelji, rad u zajednici i ulogu radnog terapeuta. Socijalni radnici pomažu korisnicima tijekom prilagodbe na život u domu za starije, pomažu korisnicima riješiti problem koji imaju između sebe ili problem koji postoji između korisnika i osoblja doma (Mali, 2011.). Kao i u svakom pomažućem zanimanju, tako i u socijalnom radu, postoje etička načela i vrijednosti kojih se stručnjaci moraju držati. „Dvije osnovne vrijednosti koje označavaju praksu socijalnog rada su (1) vjerovanje u jedinstvenost svakog pojedinca i poštivanje njegove individualnosti, te (2) vjerovanje u klijentovo pravo na samoodređenje.

Vjerovanje u jedinstvenost svakog pojedinca i poštivanje njegovog dostojanstva možemo operacionalizirati na nekoliko načina:

- odnoseći se prema klijentu kao prema pojedincu, izbjegavajući klasifikacije,
- ohrabrujući klijenta da sudjeluje u procesu rješavanja problema,
- otkrivajući i koristeći klijentove potencijale,
- očekujući od klijenata i od sebe potencijale za rješenje problema,
- njegujući klijentovo dostojanstvo kroz vlastitu komunikaciju.“ (Urbanc, 2001.).

Ponekad se stručnjaci u pomagačkoj praksi nađu u dilemi. Dileme nastaju kada se stručnjaci nađu u situaciji neravnoteže ili sukoba etičkih načela. Dileme se mogu javiti i u radu sa starijim osobama. Dileme se javljaju u dijelu gdje se treba poštovati autonomija starije osobe i gdje se zanemaruje intervencija. Socijalni radnik s korisnikom mora izgraditi odnos povjerenja. Svaki korisnik ima pravo na autonomiju i samoodređenje pa tako ako korisnik iz nekog razloga ne odluči prijaviti nasilje ili uopće ne percipira da se nad njime događa nasilje, socijalni radnik na prvom mjestu treba poštivati odluku ukoliko ona ne ugrožava život korisnika. Ako se direktno ne ugrožava život korisnika, socijalni radnik treba osnaživati korisnika i potaknuti ga na prijavljivanje nasilja (Grgić, Rusac, Žganec, 2023.). Također jedna od zadaća socijalnog radnika je i prevencija pojave nasilja, kako u obiteljskom okruženju tako i u raznim institucijama koje se skrbe za starije osobe.

8. ZAKONODAVNI OKVIR

Unatoč sve većem zanimanju za problem nasilja nad starijim osobama, većina država nije uvela posebno zakonodavstvo o zlostavljanju starijih osoba. Pojedini aspekti zlostavljanja najčešće su obuhvaćeni ili kaznenim zakonom ili zakonima koji uređuju građanska prava, imovinska prava, obiteljsko nasilje ili mentalno zdravlje. Specifično i sveobuhvatno zakonodavstvo o zlostavljanju starijih ljudi podrazumijevalo bi mnogo jaču predanost uklanjanju problema.

Međutim, čak i ako postoje zakoni, slučajevi zlostavljanja starijih osoba tek su rijetko procesuirani. To je uglavnom zbog toga što stariji ljudi obično oklijevaju ili ne mogu podnijeti tužbu protiv članova obitelji jer se stariji ljudi često smatraju nepouzdanim osobama ili zbog urođene skrivene prirode zlostavljanja starijih osoba.

Sve dok se na zlostavljanje starijih osoba gleda isključivo kao na skrb njegovatelja, pravna radnja se ne može smatrati učinkovitom mjerom (Despot Lučanin, 2003.).

Samo Kanada, Izrael i većina država SAD-a imaju zakonske propise za obavezno prijavljivanje zlostavljanja starijih osoba. U SAD-u 43 države zahtijevaju da profesionalci i drugi koji rade sa starijim osobama prijavljuju moguće slučajeve zlostavljanja starijih osoba državnoj agenciji, ako imaju samo sumnju vjerovanja da je došlo do zlostavljanja, zanemarivanja ili iskorištavanja.

Prva je djelovala kanadska provincija Newfoundland koja je donijela zakon o zaštiti odraslih već 1973. godine. Izraelski zakon datira iz 1989. godine. Kao i kod zakona o prijavljivanju zlostavljanja djece, svi su ti zakoni o zlostavljanju starijih osoba uvedeni su kako bi se spriječilo da zlostavljanja prođu nezapaženo. Propisano izvještavanje smatralo se vrijednim alatom, posebno u situacijama kada žrtve nisu mogle prijaviti, a profesionalci se nerado pozivaju. Iako istraživanje o utjecaju postojećeg obveznog izvješćivanja još uvijek ne daje uvjerljiv odgovor, pokazatelji su da je prijavljen slučaj ili nema manje veze sa zakonskim zahtjevima nego s drugim organizacijskim, etičkim, kulturnim i profesionalnim čimbenicima (Walker, Naegele, 1999.).

U Hrvatskom zakonodavstvu postoje brojni zakoni koji štite od nasilja. Neki od dokumenta u kojima se spominje zaštita od nasilja su Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Kazneni zakon te Prekršajni zakon. Također postoji Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, kao i Alat za identifikaciju nasilja nad starijom osobom.

Rješavanje problema institucionalnog nasilja nad starijim osobama zahtijeva višestruki pristup. Prije svega, ključno je podići svijest o problemu među pružateljima zdravstvenih usluga, njegovateljima i široj javnosti. Programi obrazovanja i osposobljavanja trebali bi se usredotočiti na prepoznavanje znakova zlostavljanja i važnost promptnog prijavljivanja sumnjivih slučajeva. Vladine agencije i regulatorna tijela moraju igrati ulogu u provođenju strogih smjernica i standarda za ustanove koje skrbe o starijim osobama. Redovite inspekcije, transparentni mehanizmi izvješćivanja i stroge kazne za nepoštivanje propisa ključni su za odvratanje od zlouporabe i nemara. Osim toga, društveni stavovi prema starenju moraju se transformirati kako bi se borili protiv starenja. Promicanje

poštovanja i dostojanstva starijih osoba može pomoći u stvaranju suosjećajnijeg i poticajnijeg društva.

Ageizam se kao čimbenik rizika za razvoj nasilja treba promatrati na individualnoj, ali i socijalnoj razini. Nadalje, socijalne politike mogu smanjiti pojavu nasilja (Chang, Monin, Zeltermann, Levy, 2021.).

Žrtve zlostavljanja često pate u tišini zbog straha od odmazde ili zato što vjeruju da prijava neće dati rezultate.

9. PRIMJERI NASILJA IZ MEDIJA

Nasilje nad starijim osobama sve je veći problemu svijetu pa tako i u Hrvatskoj. Postoji sve više slučajeva zanemarivanja i zlostavljanja starijih osoba. Starije osobe mogu biti napadnute od nepoznatih osoba, ali isto tako i od članova obitelji. Kao razlog tomu, sve se više navode imovinski razlozi.

Posebnu pozornost potrebno je skrenuti na posebne vrste gospodarskog nasilja nad starijim osobama koje nisu navedene u zakonu, uključujući sporazume o doživotnoj potpori. Takvi sporazumi često pokreću nasilje nad starijim građanima od strane njihove obitelji, a kao primjer može se navesti slučaj u kojem je starija osoba izložena ekstremnim oblicima nasilja od strane njihove obitelji - starija osoba bi prije umrla, a obitelj dobila zemljište i drugu imovinu koja im je na osnovu takvog sporazuma osigurana.

Osim ekonomskog nasilja u Hrvatskoj je u medijima zabilježeno sve više slučajeva zanemarivanja starijih osoba smještenih u institucijama. Pa tako iz medija saznajemo za slučaj gdje su 2020. godine u Zagorju u velikom požaru stradali korisnici ilegalnog doma za starije osobe, čak njih 6. Također iste godine u požaru u domu za Starije na Dugom Ratu stradale su 3 osobe.

Kako piše portal Indeks.hr (2024.) u domu za starije u Daruvaru, umirovljeni policajac koji nije bio korisnik doma ubio je i ranio više korisnika toga doma, među njima ubio je jednu djelatnicu doma i svoju majku.

Također, 2022. godine u medijima i na društvenim mrežama kružile su snimke iz doma za starije iz Kosova gdje djelatnica doma fizički zlostavlja korisnicu i pri tome se smije.

Primjera koji se mogu naći u medijima je sve više i više, kao i osuđivanja od strane javnosti.

10. ZAKLJUČAK

Kako u svijetu tako i u Republici Hrvatskoj, malo je informacija o nasilju u ustanovama za starije osobe. To je slabo istražen problem. Institucionalno nasilje nad starijim osobama duboko je zabrinjavajuće i zahtijeva hitnu pozornost i djelovanje. Starije osobe zaslužuju živjeti dostojanstveno, s poštovanjem i sigurno. Prepoznavanjem različitih oblika institucionalnog nasilja, rješavanjem njegovih temeljnih uzroka i provedbom sveobuhvatnih strategija za prevenciju i intervenciju, možemo graditi društvo u kojem su starije osobe zaštićene od ozljeda i u kojem mogu stariti s dostojanstvom i brigom koju zaslužuju. Kolektivna je odgovornost osigurati da se institucionalno nasilje nad starijim osobama iskorijeni i da kultura suosjećanja i poštovanja prevlada u našim institucijama i zajednicama.

Društvene, ekonomske i kulturne promjene koje se događaju u nekim društvima u razvoju, ostavit će obitelji manje sposobnima da se brinu za svoju rodbinu i tako će povećati zahtjev za institucionalnom skrbi. Zlostavljanje pacijenata utječe na psihosocijalni razvoj i na kvalitetu života. Zlostavljanje se događa oko nas i zlostavljanoj osobi treba uvijek pomoći. Važno je svako zlostavljanje prijaviti nadležnim institucijama kako bi se poduzele odgovarajuće mjere zaštite.

Starije osobe često nisu ni svjesne da su žrtve, a članovi njihovih obitelji ili njihove bliske osobe ne znaju kako bi reagirali. Obitelji su neodlučne prilikom prijave nasilja jer strahuju da bi njihovi stariji posljedično mogli doživljavati još teži oblik zlostavljanja ili zanemarivanja. Treba se podići svijest o ovom problemu, pogotovo na razini države. Malo istraživača i stručnjaka se uopće želi miješati u rad institucija, kao što i djelatnici institucija ne žele govoriti o tome što se događa iza zatvorenih vrata ustanova. Jako je malo provedenih istraživanja na ovu temu, a ona koja postoje

rađena su s velikim vremenskim odmakom. To predstavlja veliki problem u Republici Hrvatskoj, ali i globalno. Treba senzibilizirati širu javnost, educirati stručnjake koje se zapošljava u ustanovama te ih zapošljavati u dovoljnom broju na količinu korisnika domova. Također, starije osobe treba educirati o njihovim pravima i time kako se ta prava krše, što uopće podrazumijeva nasilje te kako nasilje nad sobom ili drugima prijaviti i kome. Naravno, nastavno na navedeno, stručnjaci trebaju razviti protokol i način postupanja u slučaju nasilja u ustanovama jer djelatnici koji rade sa starijima ne znaju postupati u skladu s problemom.

11. LITERATURA

1. Abolfathi Momtaz, Y., Hamid, T.A. and Ibrahim, R. (2013), *Theories and measures of elder abuse*. Psychogeriatrics, 13: 182-188.
2. Bađun, M. (2017). *Financiranje domova za starije i nemoćne osobe u Hrvatskoj*. Revija za socijalnu politiku, 24(1), 19-42.
3. Baturina, D. (2021). *Kako zaštititi starije osobe? Mogućnosti poboljšanja društvenog položaja i prevencije nasilja nad starijim osobama*. Bogoslovska smotra, 91(1), 117-144.
4. Botngård, A., Eide, A. H., Mosqueda, L., Blekken, L., & Malmedal, W. (2021). *Factors associated with staff-to-resident abuse in Norwegian nursing homes: a cross-sectional exploratory study*. BMC health services research, 21, 1-20.
5. Bužgova, R. i Ivanova, K. (2011). *Violation of ethical principles in institutional care for older people*. Nursing ethics. Vol 18, No. 1. (str. 64-78)
6. Chang, E. S., Monin, J. K., Zeltermann, D., & Levy, B. R. (2021). *Impact of structural ageism on greater violence against older persons: a cross-national study of 56 countries*. BMJ open, 11(5),
7. Despot Lučanin, J (2003). *Iskustvo starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

8. Družić Ljubotina, O., & Friščić, L. (2014). *Profesionalni stres kod socijalnih radnika: Izvori stresa i sagorijevanje na poslu*. Ljetopis socijalnog rada, 21(1), 5-32
9. Državni zavod za statistiku, *Procjena stanovništva Republike Hrvatske u 2020.*, posjećeno 13.09.2023. na mrežnoj stranici na <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/9931>
10. Državni zavod za statistiku, *Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021 (2022).*, posjećeno 14.09.2024. na mrežnoj stranici <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>
11. Eurostat, *Population structure and ageing*, (2024), posjećeno 14.09.2024., na mrežnoj stranici https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#Past_and_future_population_ageing_trends_in_the_EU
12. Fabijanić, U. (2014). *Demencija-rizični faktori*. Gyrus Journal, prosinac, 65-67
13. Grgić, V., Rusac, S., & Žganec, N. (2023). *Etički aspekti u radu sa žrtvama nasilja nad starijim osobama*. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 21(2), 253-266
14. Jagielska, K., Lukasik, J.M., Pikula, N.G. (2015). *Violence against the elderly*. Nova Printing Inc., Vol. 1, No. 1.
15. Lachs, M. S., & Pillemer, K. A. (2015). *Elder abuse*. New England Journal of Medicine, 373(20), 1947-1956.
16. Mali, J. (2011). *An example of qualitative research in social work with older people: The history of social work in old people' homes in Slovenia*. Collegium Antropologicum, 35(3), 657-664
17. Martins, R., Neto, M. J., Andrade, A., & Albuquerque, C. (2014). *Abuse and maltreatment in the elderly*. Atencion primaria, 46, 206-209
18. McDonald, L., & Collins, A. (2000). *Abuse and neglect of older adults: A discussion paper*. Health Canada. Posjećeno 05.09.2024. na mrežnoj stranici: https://publications.gc.ca/site/archivearchived.html?url=https://publications.gc.ca/collections/Collection/H88-3-30-2001/pdfs/violence/abuse_e.pdf

19. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2017). *Strategija socijalne skrbi za starije osobe u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2017.-2020.* Zagreb: Republika Hrvatska
20. Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C., & Lachs, M. S. (2016). *Elder abuse: global situation, risk factors, and prevention strategies.* *The Gerontologist*, 56,194-205.
21. Penhale, B. *Responding and Intervening in Elder Abuse and Neglect.* *Ageing Int* 35, 235–252 (2010)
22. Portal Indeks.hr posjećeno 16.09.2024. na mrežnoj stranici <https://www.index.hr/tag/50036/dom-za-starije.aspx>
23. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba- Skupština Grada Zagreba, (2023.), *Iskustvo i stavovi o nasilju prema osobama starije životne dobi*, posjećeno 12.09.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.duga-zagreb.hr/wp/wp-content/uploads/2023/09/NEVIDLJIVE-istrazivanje-6-2023.pdf>
24. Pučka pravobraniteljica, (2022.), *Izješće pučke pravobraniteljice za 2021. godinu.* Posjećeno 13.08.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2021-godinu/?wpdmdl=13454&refresh=6310d95f186921662048607>
25. Pučka pravobraniteljica, (2024.), *Izješće pučke pravobraniteljice za 2023. godinu.* Posjećeno 19.09.2024. na mrežnoj stranici: https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce_pucke_pravobraniteljice_z_a_2023_godinu/?wpdmdl=18399&refresh=66ec178f5cd711726748559
26. Pučka pravobraniteljica RH (2022). *Nasilje nad starijima nije dovoljno prepoznata tema.* Posjećeno 8.9.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.ombudsman.hr/hr/nasilje-nad-starijima-nije-dovoljno-prepoznata-tema/>
27. Pučka pravobraniteljica RH (2023). *Svjetski dan svjesnosti o zlostavljanju starijih osoba.* Posjećeno 13.9.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.ombudsman.hr/hr/svjetski-dan-svjesnosti-o-zlostavljanju-starijih-3>

28. Rusac, S. (2006). *Nasilje nad starijim osobama*. Ljetopis socijalnog rada, Vol. 13 No. 2. (str. 331-346)
29. Rusac, S., Čizmin, A. (2011). *Nasilje nad starijim osobama u ustanovama*. Medica Jadertina, Vol. 41, No. 1-2.
30. Rusac, S. (2020). *Pothranjenost i dehidracija korisnika u domovima za starije osobe i uloga nemara*. Ljetopis Socijalnog Rada/Annual of Social Work, 28(2).
31. Rusac, S., Vahtar, D., Vrban, I. (2020.) *Percepcija korisnika i djelatnika domova za starije osobe o nasilju nad starijim osobama u Gradu Zagrebu*. Zagreb: Zaklada Zajednički put
32. Shinan-Altman, S., & Cohen, M. (2009). *Nursing aides' attitudes to elder abuse in nursing homes: The effect of work stressors and burnout*. The Gerontologist, 49(5)
33. Sethi, D., Wood, S., Mitis, F., Bellis, M., Penhale, B., Iborra Marmolejo, I., ... & Ulvestad Kärki, F. (2011). *European report on preventing elder maltreatment*. World Health Organization. Regional Office for Europe
34. Štambuk, A., Sučić, M. i Vrh, S. (2014). *Socijalni rad u domu za starije i nemoćne osobe – izazovi i poteškoće*. Revija za socijalnu politiku, 21 (2), 185-200.
35. Urbanc, K. (2001). *Etika i vrijednosti u socijalnom radu*. Ljetopis socijalnog rada, 8(2), 153-164.
36. Vilović, G., Krajina, D. (2008). *Privatnost, pravo pacijenta i mediji*. Medianali, Vol. 2, No. 4 (str. 200-207)
37. Walker, A., Naegele, G. (1999). *The politics of old age in Europe*. Buckingham: Open University Press.
38. World Health Organization (2002). *World Report on Violence and Health, Chapter 5: Abuse of the Elderly*. Posjećeno 12.9.2023. na mrežnoj stranici: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf
39. World Health Organization, (2014), *Global status report on violence prevention 2014*. Geneva: WHO Press

40. World Health Organization (2017). *Elder abuse: Key facts*. WHO, Geneva, posjećeno 12.09.2024. na mrežnoj stranici: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people>
41. World Health Organization (2022). *Tackling abuse of older people: five priorities for the UN Decade of Healthy Ageing 2021–2030*. WHO, Geneva.
42. Yon, Y., Mikton, C. R., Gassoumis, Z. D., & Wilber, K. H. (2017). *The prevalence of elder abuse in institutional settings: a systematic review and meta-analysis*. *European Journal of Public Health*, 29(1), 58-67.